

Mirosława OŁDAKOWSKA-KUFLOWA

„NURT MIJANIA JEST TEŻ NURTEM WZBIERANIA”

Z dziejów recepcji twórczości
Karola Wojtyły – Jana Pawła II

Wyprzedzając rok jubileuszu setnej rocznicy urodzin Karola Wojtyły, późniejszego Papieża, a dla Kościoła katolickiego również Świętego, jeden z pierwszych badaczy jego literackiej spuścizny, Krzysztof Dybciak, przygotował antologię wypowiedzi krytycznoliterackich i eseistycznych poświęconych utworom poetyckim i dramatycznym tego niezwykłego Autora, a także ich naukowych analiz oraz interpretacji¹. Potężny, liczący ponad osiemset stron wybór tekstów ukazał się w Państwowym Instytucie Wydawniczym jako publikacja dofinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, co w dobie przyznawania środków przez decydujące o kulturze gremia na niekiedy dziwne cele wskazuje, że tym razem wzięła górę świadomość, jak wielkie znaczenie dla kształtowania polskiej kultury mają osoba Jana Pawła II, jego spuścizna literacka oraz jej poznawanie i upowszechnianie.

Krzysztof Dybciak należy do tych znawców literackiej twórczości Karola Wojtyły, którzy przez lata wiernie śledzili systematycznie ujawniane utwory przyszłego Papieża, gdyż – jak przedstawia to we *Wprowadzeniu* do antologii – dzieła literackie wybranego na Stolicę Piotrową Polaka ukazywały się i były poznawane przez czytelników stopniowo, mimo że już

od lat młodzieńczych tworzył on poezję, a od czasów wojennych także dramaty (por. s. 9n.). Badacz ten był również uważnym czytelnikiem publikowanych opinii, wypowiedzi krytycznych, prac badawczych i rozpraw poświęconych literackiej twórczości znakomitego Autora. Jak ukazuje wybrana bibliografia, opublikował pierwszą pracę monograficzną dotyczącą literackiej twórczości Karola Wojtyły², a także wiele artykułów oraz innych prac z tego zakresu (por. s. 779n.). Uczestniczył ponadto w licznych konferencjach, sesjach naukowych i spotkaniach dyskusyjnych poświęconych osobie i twórczości Jana Pawła II. Można więc powiedzieć, że był on wszechstronnie przygotowany i niejako predestynowany do opracowania tej właśnie antologii.

Zgromadzone w pokaznym tomie wypowiedzi ukazywały się w ciągu trzydziestu siedmiu lat. Pierwsza z nich, autorstwa ówczesnego autorytetu w dziedzinie literatury i redaktora naczelnego „Twórczości” Jarosława Iwaszkiewicza³, opublikowana została w pierwszym numerze tego pisma z roku 1979 roku i miała charakter życzliwej reakcji zarówno na wybór Polaka na papieża w październiku poprzedniego roku, jak

¹ *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, red. Krzysztof Dybciak, PIW, Warszawa 2019, ss. 813.

² Zob. K. D y b c i a k, *Karol Wojtyła a literatura*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 1991.

³ Zob. Eleuter [J. Iwaszkiewicz], *Jan Paweł II*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 41n.

i na ujawnienie, że Karol Wojtyła jest autorem poezji publikowanych wcześniej pod pseudonimem. Najpóźniejszy z zamieszczonych w omawianym zbiorze tekstów to zaś fragment monografii Pawła Rojka zatytułowanej *Liturgia dziejów. Jan Paweł II i polski mesjanizm*⁴, wydanej w roku 2016 i uwzględniającej nie tylko literacką spuściznę Autora, który został papieżem, ale także jego nieliterackie piśmiennictwo⁵.

Mimo że odcinek czasowy trzydziestu siedmiu lat nie jest zbyt długi, zadanie wyboru tekstów do antologii nie było łatwe, gdyż od czasu pamiętnego konklawe w październiku 1978 roku do lat ostatnich powstało na podobny temat wiele monografii, tomów zbiorowych, artykułów autorstwa kilku pokoleń krytyków, literaturoznawców, twórców, humanistów. Aby sprostać podjętemu zadaniu, autor antologii wyznaczył kryteria doboru tekstów, które omówił we *Wprowadzeniu*⁶. Dokonał selekcji, odrzucając prace bezwartościowe, w pierwszym rzędzie takie, których autorzy pod wpływem szacunku dla osoby Twórcy szukali ujęcia dla ekspresji swoich uczuć, nie dysponując przy tym jednak podstawową chociażby metodologią literaturoznawczą, czego efektem było spłycenie lub wręcz niezrozumienie niełatwej w odbiorze twórczości. Pominięte zostały również teksty (a jest ich niemało), które powstawały w wyniku ułomnego systemu oceny pracy nauczycieli akademickich, polegającego między innymi na braniu pod uwagę ilości publikowanych prac, czego

skutkiem bywało pisanie bez należytego zapoznania się z istniejącym stanem badań, a zatem podejmowanie problematyki już wcześniej przebadanej i omówionej. Na temat twórczości Karola Wojtyły–Jana Pawła II powstało wiele artykułów powielających różnorodne treści bez odwoływania się do już istniejących publikacji.

Inne ważne kryterium selekcji materiału wyznaczał cel, jakim było ukazanie różnorodności form wypowiedzi. W tomie znalazły się zatem nie tylko teksty o charakterze krytycznoliterackim czy rozprawy naukowe, na co mógłby wskazywać jego tytuł. Przykładem krytycznoliterackiego artykułu jest wypowiedź Tadeusza Nyczka *Teatr jako jest: malarz kwestarzem* (zob. s. 412–423), powstała po światowej prapremierze dramatu Karola Wojtyły *Brat naszego Boga*. Recenzja ta, zamieszczona w czwartym numerze „Dialogu” z roku 1981, sygnalizuje z jednej strony trudności z udźwignięciem presji wypowiedzania się na temat twórczości Autora będącego zwierzchnikiem Kościoła katolickiego, a z drugiej kłopoty z żywiołem emocji publiczności, entuzjastycznie reagującej na wszystko, co związane z osobą Biskupa Rzymu. W tomie znalazły się wypowiedzi zarówno profesjonalnych krytyków literackich, jak też twórców literatury oceniających ze swego punktu widzenia utwory innych, by wskazać choćby Czesława Miłosza⁷ czy Tadeusza Nowaka⁸.

⁴ Zob. P. R o j e k, *Liturgia dziejów. Jan Paweł II i polski mesjanizm*, Wydawnictwo M, Kraków 2016.

⁵ Zob. t e n ż e, *Liturgia dziejów. Jan Paweł II i polski mesjanizm [fragmenty]*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 745–755.

⁶ Por. K. D y b c i a k, *Wprowadzenie*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 11–13.

⁷ Zob. C. M i ł o s z, „List” i jego odbiorcy, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 601–604; t e n ż e, *O autonomii polskiej literatury [fragment początkowy]*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 604–607; t e n ż e, „Warszawa środkiem ustali się świata”, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 607–609.

⁸ Zob. T. N o w a k, *Wiersze moralnego ładu*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Paw-*

Za przykład artykułu naukowego uwzględnionego w antologii niech posłuży praca Jana Ciechowicza mająca charakter teatrologiczny, a zatytułowana *Światopogląd teatralny Karola Wojtyły* (zob. s. 424-435), pierwotnie zamieszczona również w „Dialogu” w roku 1981, tym razem jednak w październikowym numerze tego pisma. Autor pracy jako jeden z pierwszych starał się rozpoznać poglądy przyszłego papieża dotyczące teatru, wydobywając jego związki z Mieczysławem Kotlarczykiem oraz Teatrem Rapsodycznym.

Oprócz dwóch wskazanych form wypowiedzi – recenzji i artykułu naukowego – w tomie znalazły się teksty reprezentujące również inne gatunki literackie. Jest esej ks. Janusza S. Pasierba *Poezja uniwersaliów* (zob. s. 69-80), po raz pierwszy opublikowany w 1981 roku w „Znaku”, oryginalnie pomyślany jednak jako odczyt, który jego autor wygłosił w warszawskim PEN Clubie w grudniu 1978 roku, a zatem wkrótce po wyborze kardynała Karola Wojtyły na papieża. Niektóre prace w ogóle nie mają charakteru literaturoznawczego, a na przykład teologiczny, jak choćby komentarz kard. Josepha Ratzingera do *Tryptyku rzymskiego*⁹. Z kolei prace językoznawców nie dotyczą twórczości literackiej Wojtyły, prezentują bowiem wyniki badań nad specyfiką języka Jana Pawła II, na przykład jego przemówień, na tle stosowanego powszechnie w czasach komunizmu języka nowomowy i propagandy¹⁰. Gatunkiem i językiem osobistych notatek Papieża

zajęła się Małgorzata Nowak¹¹. W tomie zamieszczone zostały też odpowiedzi językoznawców na ankietę przygotowaną przez Stanisława Mikołajczaka dotyczącą wpływu Jana Pawła II na polszczyznę¹². Reprezentowany jest także popularny współcześnie gatunek publicystyczny, jakim jest rozmowa – w tomie znalazł się wywiad, który w roku 2014 Anna Kołodziejska przeprowadziła z Krzysztofem Zanussim, reżyserem dwóch dramatów Karola Wojtyły¹³. Wspomniano już o fragmentach monografii Pawła Rojka, ale warto wymienić jeszcze fragmenty dziennika Jerzego Andrzejewskiego (publikowanego na bieżąco w „Literaturze”), w których zawarta jest polemika tego pisarza z Bolesławem Taborskim, tłumaczem Wojtyły na język angielski¹⁴. Różnorodności gatunkowej dopełnia wstęp do pierwszego wydania *Poezji i dramatów* Karola Wojtyły, w którym Marek Skwarnicki rozważał kwestię relacji powołania kapłańskiego Autora wydanych utworów do jego talentu poetyckiego¹⁵. Można zatem stwierdzić, że

la II w oczach krytyków i uczonych. *Antologia*, s. 111-115.

⁹ Zob. J. Ratzinger, *Komentarz teologiczny do „Tryptyku rzymskiego”*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 774-777.

¹⁰ Zob. np. B. Wałczak, *Jan Paweł II – odnowiciel mowy polskiej*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 635-655.

¹¹ Zob. M. Nowak, *O gatunku, języku i stylu notatek osobistych Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 680-696.

¹² Zob. S. Mikołajczak, w: *Językoznawcy o wpływie Jana Pawła II na język polski*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 656-679.

¹³ Zob. A. Kołodziejska, *Rozmowa z reżyserem Krzysztofem Zanussim*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 549-555.

¹⁴ Zob. J. Andrzejewski, *Gra z cieniem*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 59-61.

¹⁵ Zob. M. Skwarnicki, *Karol Wojtyła „Poezje i dramaty”. Słowo wstępne*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 62-68.

pod względem gatunków literackich reprezentowanych przez teksty zamieszczone w antologii jest ona znacznie bogatsza niż sugerowałby jej tytuł.

Oddzielną kwestią było rozstrzygnięcie, czy publikować tylko te wypowiedzi, których autorzy wysoko waloryzują literacką twórczość Jana Pawła II. Wydaje się, że Dybciak podjął słuszną decyzję, zamieszczając wśród zgromadzonych tekstów także przykład krytycznego stosunku do utworów Karola Wojtyły, poprzestając jednocześnie na jednym artykule, którego autor całkowicie zaprzeczył ich wartości. Istotne jest też, że posłużył się w tym celu wypowiedzią Artura Sandauera, krytyka, który z jednej strony zajmował wysoką pozycję wśród znawców literatury dwudziestowiecznej, z drugiej jednak zasłużył na miano koniunkturalisty z powodu dyspozycyjności wobec komunistycznej władzy¹⁶, co wytknął mu polemista Michał Komar, a Dybciak skrzętnie odnotował¹⁷. W swojej wypowiedzi Sandauer nie tylko odmawia wartości utworom Karola Wojtyły, ale pisze o nich oraz o ich Autorze w tonie ironicznym, koncentrując się przy tym jedynie na szczegółach językowych, jak gdyby inne aspekty tej twórczości w ogóle nie zasługiwały na uwagę. W ten sposób artykuł świetnie ilustruje postawę uprzedzenia, która nie pozwoliła krytykowi dostrzec żadnej wartości w bogatej treściowo i artystycznie, choć niezbyt obfitej twórczości.

Jako przykład pewnej postawy Dybciak zamieścił w antologii także wypowiedzi, których autorzy uznawali, że nie powinno się ani propagować, ani omawiać poetyckiego czy dramatycznego dorobku Papieża za jego życia, gdyż powaga pełnio-

nej przezeń funkcji nie pozwoli na obiektywizm w ocenie artystycznych walorów jego twórczości. Wypowiedzi tego rodzaju wywołały zresztą reakcje polemiczne, a z perspektywy teraźniejszości obiektywnym świadectwem zmian, jakie zaszły w ciągu niezbyt długiego czasu w mentalności polskich odbiorców kultury.

Ostatnia z obserwacji stwarza dogodne warunki do wskazania kolejnego kryterium doboru materiału. Prace zgromadzone w tomie mają bowiem według zamysłu Dybciaka obrazować przemiany recepcji twórczości Wojtyły zachodzące w czasie. Jako redaktor antologii, podpowiada on we *Wprowadzeniu*, że podstawowa zmiana, jaka daje się zaobserwować, dotyczy zasadniczego ukierunkowania poznawczego¹⁸. W początkowym okresie utwory Karola Wojtyły rozpoznawane i analizowane były przede wszystkim w ich relacji do faktów z jego biografii i dopiero z czasem wzmocnieniu uległ nurt ich analizy i interpretacji koncentrujący się na samym dziele oraz na jego różnorodnych kontekstach. Można tu dodać, że od czasu rozpoczęcia prac nad krytyczną edycją literackiej spuścizny Karola Wojtyły oraz nad datowaniem jego utworów ze względu na ukryte w nich sygnały biograficzne (także z powodu podjęcia na nowo problemu kontaktów osobistych Autora, wpływów oddziałujących na jego twórczość, a zatem jej zależności i oryginalności) w ostatnim czasie powrócił i wzmocnił się nurt odczytywania tych dzieł w kontekście biograficznym, jednakże prac ukazujących te najnowsze trendy antologia już nie obejmuje.

Druga zauważona przez Dybciaka istotna zmiana dotycząca recepcji utworów Wojtyły polega na swoistym odwróceniu perspektywy. O ile początkowo starano się badać, na ile polskie dziedzictwo

¹⁶ Zob. A. S a n d a u e r, *Ot i kłopot*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 81-85.

¹⁷ Por. D y b c i a k, *Wprowadzenie*, s. 18.

¹⁸ Por. tamże, s. 35-37.

kulturowe ukształtowało ich Autora, o tyle w latach późniejszych postawiono pytanie, jak uniwersalne doświadczenia Papieża oświeclają jego wcześniejszy dorobek. Można dodać spostrzeżenie, że w latach późniejszych zaczęto również stawiać sobie pytanie, na ile Jan Paweł II, poprzez swoją twórczość, a także różne inne wypowiedzi, na przykład homilie i przemówienia, wpłynął na kulturę polską i na kształt języka polskiego. Świadczą o tym chociażby wspomniane już wypowiedzi językoznawców. Badania Anastazji Seul¹⁹, ale także innych autorów, których teksty nie zostały uwzględnione w antologii, pokazują z kolei, że Jan Paweł II posiłkował się swoim głębokim literackim ukształtowaniem i odczuwaniem w nauczaniu duszpasterskim, co pomagało mu w nawiązywaniu kontaktu z słuchaczami czy czytelnikami oraz przyczyniało się do jego szerokiego kulturowego oddziaływania.

Jak sygnalizuje Dybciak, zagadnienie następujących wraz z upływem czasu przemian w recepcji utworów Wojtyły frapuje go także ze względu na pojawianie się nowych metodologii badawczych. We *Wprowadzeniu* jednak, w którym wskazuje prace w jego przekonaniu wartościowe poznawczo, tylko z rzadka stara się rozpoznać metodologiczne nowości. Omawiając natomiast powstałą w roku 1989 pracę Wiesława Pawła Szymańskiego *Z mroku korzeni* (zob. s. 19n.), którą traktować można jako podsumowanie pierwszego dziesięciolecia recepcji literackich dzieł Wojtyły, podkreśla, że zastosowana została w niej metoda analizy (najczęściej immanentnej), którą można określić jako tradycyjną, ale też w nowatorski sposób wychodzącą ku kontekstom i odnotowu-

jącą związki z tradycją, zwłaszcza roman-tyczną, w tym mesjanistyczną. Właśnie ta praca zyskuje w oczach Dybciaka największe uznanie.

Autor antologii podkreśla, że zależało mu na przedstawieniu prac badaczy różnych pokoleń, i można to w zbiorze zaobserwować. Wydaje się jednak, że niesformułowanym przez Dybciaka kryterium jest również powaga i autorytet wypowiadającej się osoby. Stąd znajdujemy w tomie stosunkowo liczne nazwiska kościelnych hierarchów i znanych teologów czy filozofów. Są wśród nich kard. Joseph Ratzinger, abp Józef Życiński²⁰, bp Marek Jędraszewski (obecnie arcybiskup)²¹, Rocco Buttiglione²², ks. Jerzy Szymik²³, ks. Jan Sochoń²⁴, ks. Józef Tischner²⁵, przy czym teksty Buttiglione i Ratzingera (w takiej właśnie kolejności) znalazły się w „Aneksie”. Bywa niekiedy, że o pewnym

²⁰ Zob. J. Ż y c i ń s k i, *Ewangeliczne przesłanie nadziei*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 196-200.

²¹ Zob. M. J ę d r a s z e w s k i, „Przemijanie ma sens”. *Antropologia „Tryptyku rzymskiego” Jana Pawła*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 217-236.

²² Zob. R. B u t t i g l i o n e, *Twórczość poetycka Karola Wojtyły*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 759-773.

²³ Zob. J. S z y m i k, *Przekroczyć próg zdumienia*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 201-207.

²⁴ Zob. J. S o c h o ń, *Natura – kultura – widzenie. Jana Pawła II poszukiwanie początku*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 208-216.

²⁵ Zob. J. T i s c h n e r, *Promieniowanie twórczej wzajemności*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 436-442.

¹⁹ Zob. A. S e u l, *Literatura polska w wypowiedziach Jana Pawła II. Zakończenie*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 697-702.

utworze wypowiada się wielu autorów o znanych nazwiskach, także znakomitych literaturoznawców, co szczególnie rzuca się w oczy w odniesieniu do *Tryptyku rzymskiego*, utworu napisanego pod koniec pontyfikatu Jana Pawła II. Z pewnością jest w takim postępowaniu intencja uzmysłowienia czytelnikom, że wartość pisarstwa Karola Wojtyły – Jana Pawła II doceniają oraz ukazują wybitne postacie Kościoła oraz znakomici znawcy teologii, filozofii i literatury. Warto jednak zauważyć, że interpretacje niektórych utworów pozostały w zasadzie nieuwzględnione – w tym kontekście wyjątki stanowią omówienie *Kamieniolomu* przez Zygmunta Kubiaka²⁶ i praca Wojciecha Kudyby na temat poematu *Matka*²⁷. Wiele wartościowych analiz musiało zostać pominiętych, a jako przykład może posłużyć studium autorstwa s. Aliny Merdas, znakomitej badaczki literatury, o poemacie *Matka*²⁸, wysoko ocenione we *Wprowadzeniu*, ale niezamieszczone w tomie.

Wprowadzenie dzieli czas recepcji omawianych dzieł na kilka okresów, przy czym jej pierwsze dziesięciolecie, którego cezurę stanowi wspomniana już praca Wiesława Pawła Szymańskiego *Z mroku korzeni*, zostało omówione najbardziej szczegółowo, a było to możliwe dzięki wzrostowi świadomości badawczej na temat tego okresu, jak i powiększeniu się zasobu wiedzy na temat twórczości literac-

kiej Karola Wojtyły. Kolejne, wyznaczone przez Dybciaka okresy krytycznego namysłu nad nią prezentowane są już znacznie ogólniej. Lata dziewięćdziesiąte uznaje on w dużej mierze za czas wyjaławienia. Jako wydarzenia dające nowy impuls do prac krytycznoliterackich i ożywiające recepcję twórczości Karola Wojtyły wymienione zostają fakty edytorskie: pojawienie się w roku 1980 pierwszego zbioru jego poematów i dramatów, przygotowanego przez Marka Skwarnickiego, wydanie (choć nie w całości) w roku 1995 młodzieńczych utworów Wojtyły, a później pozostałych, ogłoszenie przez Jana Pawła II w roku 1990 *Listu do artystów*, a w końcu ukazanie się *Tryptyku rzymskiego*²⁹ w roku 2003. Osiągnięcia badaczy są jednak zazwyczaj przedstawiane już sumarycznie: „Cenne były teksty krytycznoliterackie i naukowe łączące utwory naszego pisarza z tradycją myśli i sztuki chrześcijańskiej. Najlepsze rezultaty przynosiło umiejętne połączenie wiedzy filologicznej z filologiczno-teologiczną, a szerzej: religioznawczą. Nic dziwnego, że najlepiej zaprezentowali się literaturoznawcy od lat zajmujący się relacjami artystycznego piśmiennictwa z religią, część z nich związana była z polonistyką KUL” (s. 33). Ostatnia faza recepcji twórczości Wojtyły, jaką Dybciak uznaje za rzeczywiście owocną i godną dostrzeżenia, przypada już na wiek dwudziesty pierwszy, kiedy to zaczęto poszerzać pole obserwacji i włączać do niego dziedziny piśmiennictwa Karola Wojtyły – Jana Pawła II inne niż poezja i dramat.

Stąd też zrodził się pomysł, by wybrane do antologii teksty umieścić w trzech zasadniczych działach: „Poezja”, „Dramat” i „Proza” (czwarty – „Aneks” z dwoma tekstami, Buttiglionego i Ratzingera, został już wspomniany), które to uporząd-

²⁶ Zob. Z. K u b i a k, *Kamień i beżmiar. O poezji Andrzeja Jawienia – Karola Wojtyły*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 43-58.

²⁷ Zob. W. K u d y b a, „*Matka*”. *Eschatologiczna ikona Kościoła*, w: *Pisarstwo Karola Wojtyły – Jana Pawła II w oczach krytyków i uczonych. Antologia*, s. 274-286.

²⁸ Zob. A. M e r d a s, *Wokół „Matki” Andrzeja Jawienia*, „*W drodze*” 7(1979) nr 8(72), s. 50-54.

²⁹ Zob. J a n P a w e ł II, *Tryptyk rzymski*, Wydawnictwo św. Stanisława BM, Kraków 2003.

kowanie odwołuje się do klasycznego po-
działu na rodzaje literackie. Trzeba jednak
zaznaczyć, że w ostatniej z tych części
zamieszczono prace odnoszące się nie do
dzieł fabularnych czy eseistycznych, ale
do nieliterackiego piśmiennictwa Autora,
jakkolwiek ujawniającego wiele cech ar-
tystycznych właściwych literaturze. Tak
pomyślana antologia rzeczywiście ukazuje
różnorodność i bogactwo jego wypowiedzi.
Potrzebne jest wszakże zastrzeżenie,
że oferuje ona coś, co jest istotą antologii,
a zatem jedynie wgląd do wartościowej
literatury na temat spuścizny literackiej
Karola Wojtyły i literackich walorów in-
nych jego tekstów, nie zaś jej pełen ogład.
Celu, jakim byłaby pełna prezentacja
wszystkiego, co wartościowe w istnieją-
cych analizach, twórca antologii osiągnąć
nie mógł, wiązałoby się to bowiem z pu-
blikacją wielu tomów, którym należałoby
nadać charakter wydawnictwa otwartego
ze względu na nieustanne powstawanie
nowych prac.

Krzysztofowi Dybciakowi można by
oczywiście postawić wiele pytań szcze-
gółowych, dotyczących czy to pominięcia
tekstów konkretnych autorów, czy też wy-
boru spośród wartościowych prac tych a nie
innych studiów z danego zakresu. Znacząca
literatury przedmiotu zawsze może zasta-
nawiać się, dlaczego uwzględniony został
ten, a nie inny autor. Można na przykład
spierać się, czy poezje młodzieńcze Karola
Wojtyły są pełniej omówione w pracach
przedstawionych w tomie, czy w artykule
Bożeny Chrzastowskiej „*Pieśni-przeczu-
cia*” – *poetyckie juvenilia Karola Wojty-
ły*³⁰. Można pytać, dlaczego w antologii,
która z założenia prezentować ma różno-

rodność metodologiczną i tematyczną pro-
wadzonych badań, nie znalazło się miejsce
dla żadnego z artykułów, których autorzy
analizują dydaktyczny potencjał twórczo-
ści Karola Wojtyły i możliwości zapo-
znania z nią młodzieży szkolnej, a także
prezentują swoje pomysły w tym zakresie.
W odniesieniu do twórczości dramatycz-
nej rodzi się pytanie, czy kosztem niektó-
rych recenzji przedstawień i inscenizacji
nie należało zasygnalizować dyskusji do-
tyczącej tego, czy Karol Wojtyła jako dra-
maturg i człowiek teatru pozostawał pod
przemożnym wpływem idei Kotlarczyka,
której to tezie wprost zaprzeczył, jeszcze
wówczas dość delikatnie, Wojciech Kacz-
marek w rozprawie z 2015 roku zatytuło-
wanej *Spotkać Boga w człowieku. Jeszcze
o „trylogii dramatycznej” Karola Wojty-
ły*³¹, a w ostatnich latach do jego stanowi-
ska przyłączyli się również inni autorzy.
Można sygnalizować wiele spraw zgodnie
z własnymi preferencjami oraz rozezna-
niem i postawa taka może przyczynić się
do bardzo potrzebnego dziś ożywienia
dyskusji nad recepcją twórczości Jana
Pawła II i do jej popularyzacji.

Tom został przygotowany starannie
pod względem edytorskim. Prócz zwy-
kłych informacji wydawniczych zna-
ła się w nim nota *O autorze antologii*
(zob. s. 779n.), sporządzony został cen-
ny *Indeks cytowanych i przywoływanych
utworów Karola Wojtyły – Jana Pawła II*
(zob. s. 785-795) oraz *Indeks nazwisk*
(zob. s. 796-813). Jeśli chodzi o grafikę,
to proporcje między urozmaicheniem jej
elementów a oszczędnym gospodarzeniem
efektami wizualnymi zostały wyważone;

³⁰ Zob. B. Chrzastowska, „*Pieśni-przecucia*” – *poetyckie juvenilia Karola Wojtyły*, w: Jan Paweł II w trosce o słowo i prawdę, red. S. Mikołajczak, M. Wrześniewska-Pietrzak, Poznańskie Studia Polonistyczne, Poznań 20011, s. 261-280.

³¹ Zob. W. Kaczmarek, *Spotkać Boga w człowieku. Jeszcze o trylogii dramatycznej Karola Wojtyły*, w: Karol Wojtyła–Jan Paweł II *artysta słowa*, red. M. Ołdakowska-Kuflowa, W. Kaczmarek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 121-161.

została zaprojektowana w sposób ciekawy.

Omawiając tę publikację, trzeba też jednak wskazać pewne potknięcia, niewychwycone niestety ani przez autora, ani przez korektę wydawniczą. Pierwsze z nich to błędnie podana data prapremiery *Brata naszego Boga* w krakowskim Teatrze im. Juliusza Słowackiego: 13 grudnia 1981 roku (por. s. 21), podczas gdy przedstawienie to, w reżyserii Krystyny Skuszanki, miało miejsce 13 grudnia 1980 roku. Dokładnie rok później wprowadzony został w Polsce stan wojenny, zawieszono wszelką działalność kulturalną i żadne przedstawienie ani tego dnia, ani przez wiele następnych nie mogło się odbyć. Z kolei we fragmencie dziennika Jerzego Andrzejewskiego *Gra z cieniem* do cytowanego przezeń tekstu Bolesława Taborskiego graficznie włączony został cały akapit nienależący już do przytoczenia, ale

będący komentarzem diarysty (por. s. 60), co zaburza czytelniczy odbiór tekstu.

Niezależnie jednak od wszystkich pytań, które może zadać każdy ze znawców twórczości św. Jana Pawła II, i niezależnie również od zauważonych potknięć należy stwierdzić, że Krzysztof Dybciak przygotował, a Państwowy Instytut Wydawniczy wydał książkę niezwykle pożyteczną i potrzebną, którą nie tylko z aprobatą, ale i z satysfakcją przyjęło wielu czytelników.

Kontakt: Katedra Literatury Współczesnej,
Instytut Literaturoznawstwa, Wydział
Nauk Humanistycznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
E-mail: kufel@kul.pl
Tel. 81 445 44 21
https://www.kul.pl/art_599.html